

Леся Костюк

МІГРАЦІЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ВИКЛИК ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗУ

У статті проаналізовано основні шляхи та причини незаконної міграції в країни Європейського Союзу, правові заходи європейських країн для боротьби з нею.

Ключові слова: імміграція, нелегальні іммігранти, імміграційна політика, Європейський Союз, трафік, інтеграція іммігрантів.

Міжнародна міграція робочої сили набуває глобальнішого характеру. Сьогодні вона охоплює більшість країн Європи. Про це свідчить той факт, що 1 людина з 10 в Європі є мігрантом. Надзвичайна актуальність проблеми зумовлена ще й тим, що досі не існує єдиної точки зору на роль міграції. З одного боку, навіть розвиненим країнам стає важче регулювати численні канали переміщення мігрантів. Міжнародна міграція супроводжується низкою складних проблем: численним збільшенням нелегальних мігрантів; пересуванням біженців; незаконною торгівлею людьми (в Україні, згідно з дослідженнями, проведеними “La Strada – Ukraine” у 2001–2003 рр., заснованими на свідченнях 106 жінок – жертв трафіку, виявилось, що 3 % було менше 18 р.) [1]; порушення прав мігрантів; розквітом злочинності, зокрема торгівлею наркотиками та проституцією. Всі ці явища становлять серйозний виклик європейській спільноті.

З іншого боку, праця мігрантів робить значний внесок в економіку європейських країн (близько 1 % іммігрантів забезпечують ВВП 1,25–1,5 %). Що стосується нашої держави, то заробітчани після повернення вкладають зароблені гроші у нерухомість, малий та середній бізнес, що є запорукою формування ринкової економіки.

Аналізована проблема знайшла відображення у різноманітних дослідженнях. Неабияку наукову цінність має робота Т. Кондратьєвої та І. Новоженової [2], яка аналізує моделі інтеграції іммігрантів у Німеччині, Франції, Великій Британії, Голандії та Бельгії. Також дослідженням цієї проблеми займалися Н. Вавришук [3], А. Вишницький [4], О. Воробйова [5], С. Іванов [6]. Усі ці розвідки аналізують проблеми, пов'язані з соціальними, економічними та моральними аспектами міжнародної міграції.

Мета роботи полягає у висвітленні впливу міграційних процесів на розвиток країн-членів Європейського Союзу (далі ЄС), аналізу законодавчих актів, а також в аналізі ролі України як транзитної держави.

На сьогоднішній день у Європі не залишилося жодної країни, яка б не зазнала впливу міграції. Зараз у країнах Європи нараховується 56 млн чол. мігрантів [4, с. 15]. Важливо зазначити, що на початку ХХІ ст. рівень офіційної міграції знизився, але чисельність іноземного населення практично не зменшилась. Така ситуація пояснюється високим процентом нелегальних іммігрантів, а також біженців та вимушених переселенців в загальному міграційному потоці, на реєстрацію, розміщення та допомогу яким європейські держави витрачають величезні кошти.

Що стосується нелегальних мігрантів, то в країни ЄС щорічно незаконно прибуває більше 500 тис. чол., не враховуючи сотень тисяч біженців. Загальна чисельність нелегальних іммігрантів у Європі від 3 до 7 млн осіб. Найбільше число незаконних іммігрантів зосереджено у Німеччині (7,3 млн чол.), Франції (6,3 млн), Україна (6,9 млн) [7, с. 46]. Усе більше нелегалів проникає у Європу через її південні та східні кордони (Китай – 3,5 млн чол., Філіппіни – 7 млн чол. Для прикладу, в Італії на сьогоднішній день перебуває до 1 млн. іноземців (серед яких 35 тис. українців) [8, с. 4]. Зокрема, найчастіше в Італію іммігрують вихідці із Північної Африки, які прагнуть потім потрапити до Іспанії, Португалії,

Франції. В Іспанії чисельність нелегальних іммігрантів коливається від 300 до 500 тис., у Франції від 200 тис. до 1 млн, у Великій Британії – більше 100 тис. нелегалів, більшість з яких становлять іноземці із простроченими візами [6, с. 57].

Слід відзначити, що соціально-економічні та політичні причини нелегальної міграції зводять нанівець ряд соціальних гарантій в країнах Європи, а також поповнюють групи “вигнанців суспільства” і стають джерелом злочинності та тероризму. Також іммігранти несуть в країни Європи не лише власну мову та звичаї, але й релігію, переважно іслам. Вже зараз в Амстердамі найбільша релігійна група – мусульман-суннітів [9, с. 2]. У Брюсселі мусульманам передано найбільший католицький собор. Серед європейських країн лідерами приваблення іммігрантів стали Австрія, Франція і Швейцарія, які в 2005 р. прийняли на 15 % більше іммігрантів, ніж у 2000 р. Найбільше іноземців постійно проживає у Люксембурзі (38,9 %), Швейцарії (19,9 %), Австрії (9,4 %) і Бельгії (8,2 %) [10, с. 49–50].

Важливим елементом імміграційної політики західних держав є встановлення юридичного статусу мігрантів, що визначає їхні соціально-економічні, трудові, житлові та інші права, закріплені у міжнародних угодах і в національних законодавствах. Міграційні питання досі залишаються у компетенції окремих країн. У Маастрихтській угоді зазначалося, що ніщо не перешкоджає урядам держав ЄС застосувати заходи, які вони вважають необхідними, з метою контролю над імміграцією з країн третього світу, а також запобігання злочинності та контрабанди [11, с. 149]. Після підписання цих угод члени ЄС змогли узгодити багато важливих питань, які пізніше були інкорпоровані у спільне законодавство. Так, значним кроком у формуванні єдиного європейського міграційного простору було набрання чинності 1995 р. Шенгенських домовленостей для семи країн (Бельгія, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Франція). Згодом до цієї зони долучилися Італія, Австрія, Греція (1997 р.). На сьогоднішній день умови цього договору підтримує 101 країна світу, в тому числі й Україна.

Активну роль у регулюванні міжнародних міграційних процесів і захисті прав мігрантів відіграє Міжнародна організація з питань міграції (МОМ). Основними завданнями, які вирішує ця організація, є:

- управління впорядкованою і плановою міграцією громадян з урахуванням потреб країн еміграції та імміграції;
- сприяння переміщенню кваліфікованих кадрів між державами;
- організація міграції біженців та переміщених осіб, змушених залишити свою батьківщину.

У 2003 р. було прийнято директиву щодо правового статусу громадян країн третього світу, які тривалий час (не менше п'яти років) проживають на території країн-членів ЄС. Вона забезпечує іммігрантам основні економічні та соціальні права на рівні з громадянами, а також право на пересування чи проживання легальним іммігрантам на території інших держав. Після бурхливих дискусій Рада Міністрів ЄС схвалила рішення про права на возз'єднання сімей іммігрантів [4, с. 18].

Наступний етап формування єдиної міграційної політики ЄС розпочався у листопаді 2004 р. прийняттям так званої Гаазької програми, котра містить амбітні плани досягти до 2010 р. спільних політичних рішень у сфері міграції та притулку. Важливі риси цього документа полягають, у визнанні невідворотності розвитку міграційних процесів, у прийнятті вже розширеним складом ЄС-25, а також акцентуванні на питанні безпеки, що особливо актуалізувалося 11 вересня 2001 р.

З метою втілення в життя Гаазької програми 1 вересня 2005 р. Єврокомісія затвердила пакет ініціатив щодо спільних стандартів повернення іноземців, які нелегально перебувають у країнах ЄС. Також було розглянуто питання інтеграції іммігрантів та співробітництва в міграційній сфері в інтересах розвитку. Віце-президент ЄС Франко Фратіні, відповідальний за питання юстиції та внутрішніх справ, підкреслив, що ці документи присвячені двом бокам однієї медалі, якою є гармонійна, прозора та ефективна міграційна політика Євросоюзу [2, с. 248].

Від загальних заяв до конкретних кроків перейшла Єврокомісія також у питанні легальної імміграції. 21 грудня 2005 р. було затверджено Політичний план щодо легальної імміграції, прийняття якого ознаменувало документальне підтвердження зміни курсу імміграційної політики ЄС від обмежувальної до більш прагматичної і відкритої.

За словами віце-президента та комісара ЄС з питань юстиції та внутрішніх справ Франко Фратіні легальна імміграція, має стати відповіддю на демографічні та економічні виклики, що постали перед ЄС, а також на міграційний тиск на його кордони. Мета затвердженого в Гаазі плану полягає у використанні міграційного потенціалу для розвитку Європи, в тому числі шляхом щонайповнішої інтеграції тих іноземців, які вже перебувають на її території, а також регульованого залучення нових контингентів іноземних працівників.

“Дорожня карта імміграції”, як назвали цей план, містить кілька розділів. Перший присвячений розробці необхідного спільного законодавства щодо в’їзду і перебування громадян країн третього світу з метою працевлаштування, а також щодо гарантій їхніх прав і свобод. Окрему категорію становитимуть кваліфіковані спеціалісти, які користуватимуться режимом найбільшого сприяння. Врегулюватиметься також порядок залучення сезонної робочої сили з-за кордону. Планується оформляти сезонним робітникам багаторазові багаторічні візи, згідно з якими вони мали б право періодично в’їжджати на територію ЄС. Квота імміграції до ЄС встановлюватиметься для кожної країни окремо і залишатиметься в компетенції національних урядів.

У другій частині плану йдеться про поширення інформації щодо можливостей легальної міграції та працевлаштування в ЄС. Наприклад, планується створити європейський WEB-портал імміграції. Третій розділ присвячено діяльності з інтеграції іммігрантів та членів їхніх сімей на ринку праці та в суспільстві країн прийому, що передбачає мовне навчання, соціальну орієнтацію тощо. Нарешті, заключний розділ плану стосується міграційного менеджменту, який мають здійснювати в тісній співпраці з країнами походження мігрантів. Наприклад, щоб запобігти проблемам, з якими країни походження стикаються внаслідок “відпливу мізків”, планується заохочувати зворотну міграцію, обертину міграцію тощо.

У плані було передбачено, що 2006 р. буде присвячено дослідженням і дискусіям із зазначених питань, а у 2007 р. за їх результатами мають бути підготовлені конкретні ініціативи.

Таким чином, дедалі очевидніша тенденція до заохочення іммігрантів, передовсім висококваліфікованих, без чого ЄС не зможе укріпитися як конкурентоспроможний світовий центр. Уже досягнуто домовленості про спрощення процедури прийому науковців із країн третього світу, які наберуть чинності через два роки. Активна політика проводитиметься й щодо міграції некваліфікованих сезонних працівників. Вірогідними є підходи, що є типовими для традиційно іммігрантських країн, таких як США чи Канада.

На сучасному етапі процес формування спільної міграційної політики ЄС значно динамізувався. Демографічні реалії та економічні потреби Євросоюзу, так само, як і міркування внутрішньої та зовнішньої безпеки, потребують подальшої активізації. Необхідність спільної міграційної політики актуалізується і внаслідок поглиблення інтеграції в Європі. Адже будь-яке рішення в цій сфері, прийняте на національному рівні, невідворотно впливатиме на ситуацію в інших країнах-членах.

Найзначнішого прогресу в ефективній організації імміграційної політики, на думку експертів, добилася Швеція, і в цьому її приклад може бути корисним для багатьох західних країн. Вона продовжує активно привертати іноземних фахівців, при цьому імміграційні процедури, через які повинні пройти іммігранти, спрямовані переважно на оцінку їхніх професійних досягнень і рівня освіти. Досить ефективна з економічного погляду і програма інвестиційної імміграції: необхідно інвестувати в шведську економіку близько 400 тис. дол., після чого, якщо не існує інших законних перешкод, охочому отримати громадянство видається шведський паспорт. Водночас Швеція оголосила про те, що має намір посилити імміграційне законодавство. Прем’єр-міністр Швеції Йоран Перссон напередодні

розширення Європейського Союзу в травні 2004 р. підкреслив, що його країна потребує впорядкування своєї позиції в майбутній новій Європі [12, с. 5]. Шведи, наприклад, найбільше побоюються, що шведська модель соціального захисту населення не витримає масового напливу дешевої робочої сили. І тоді не вистачить на всіх високих пенсій, допомоги і пільг, вони стануть вже не такими високими. І все ж, Швеція виступала одним з найенергійніших прихильників розширення Європи і була в числі шести країн-членів ЄС (разом з Британією, Ірландією, Данією, Нідерландами і Грецією), які обіцяли право на легальну роботу східноєвропейським громадянам відразу після розширення ЄС.

Окрім Швеції вирішили посилити імміграційне законодавство Данія, Нідерланди, Греція. Хоча лідери цих держав на саміті ЄС у Копенгагені в грудні 2002 р. говорили про намір за рахунок нових робочих рук здійснювати економічне зростання. У Данії згідно з прийнятим пакетом обмежень громадяни з нових країн-членів ЄС матимуть мінімальний доступ до системи соціального забезпечення Данії протягом семи років [12, с. 57]. Такий само, гранично допустимий за законами ЄС, термін у 7 років, обрали Німеччина, Франція, Італія, Австрія. Щоб вберегти себе від напливу дешевої робочої сили, в цих країнах дозволи на роботу почали видавати лише з 2009 р. Фінляндія, захищаючись, перш за все від свого найближчого сусіда – Естонії, призначила дворічний перехідний період. Велика Британія, яка до останнього часу не мала наміру встановлювати будь-які обмеження для “нових європейців” і уряд якої невпинно пояснював своїм громадянам економічні вигоди від легальної імміграції, також “прохолола”. Ще прем’єр-міністр Тоні Блер зазначав можливість введення певних обмежень на в’їзд громадян з 10 країн – нових членів ЄС, оскільки виявилось, що існує потенційний ризик від неконтрольованого напливу дешевої робочої сили.

Єдиними країнами, готовими стримати свої обіцянки щодо відкритих меж і вільного пересування робочої сили, залишилися Ірландія і Іспанія. Ірландія опинилася, мабуть, в найскрутнішому становищі. По-перше, під час свого президенства в ЄС вона мимоволі була покликана навести порядок в лавах ЄС після італійського президентства, яке закінчилося провалом. По-друге, відбулася історична подія – найбільше розширення Євросоюзу, що для Ірландії дуже символічно. Оскільки вона – саме та країна, яка завдяки вступу до ЄС із сільськогосподарської провінції перетворилася своєю економіку на одну з найбільш процвітаючих в ЄС [13, с. 41–42]. І тому ірландський уряд не вводить обмеження для іммігрантів нової східноєвропейської легальної хвилі. Якщо пригадати приклад Іспанії і Португалії, які приєдналися до ЄС у 1986 р., їхній досвід адаптації свідчить, що чим швидше країни, які щойно вступили в спільноту, багатшають, тим більше робочих місць вони створюють у себе вдома.

У Швейцарії, наприклад, іммігрантам заборонено протягом року міняти місце роботи, протягом двох років – професію та місце проживання, заборонено брати участь у профспілковій діяльності. Подібні за змістом законодавства щодо іммігрантів діють також у Бельгії, Нідерландах, Франції, ФРН. Разом з тим засоби державного регулювання імміграції в різних країнах відрізняються. Французький та бельгійський уряди, наприклад, заохочують сімейну інтеграцію і проводять курс на обмеження загальної кількості іноземців, які перебувають у країні. Німецький уряд установив обмежувальний кількісний ценз для іноземців у найбільш важливих районах країни, а також здійснює ротацію іноземних працівників у цілому.

У свою чергу, ООН намагається впливати на Європу, щоб та збільшила число легальних мігрантів. Того дня, коли Швеція оголосила про свої законодавчі нововведення, тодішній генеральний секретар ООН Кофі Аннан, отримуючи премію Європейського парламенту імені Андрія Сахарова, виголошував промову. Він закликав стару “європейську фортецю” до гуманнішого ставлення до іммігрантів, пояснюючи, що вони “демонізують” імміграцію замість того, щоб побачити в ній вирішення гострих проблем – падіння народжуваності, пенсійних криз, старіння суспільства. “Закрита Європа буде гіршою,

біднішою, слабшою і старішою. Відкрита – крацою, багатшою, сильнішою і молодшою”, – сказав Кофі Аннан [14, с. 6].

Проте в цей же час змінилася політика країн Західної Європи щодо біженців. Майже всі країни Європи різко скорочують розмір допомоги біженцям і запроваджують нове тлумачення самого поняття “біженець”. Останнім часом статус біженця не надають тим, хто піддався переслідуванням з боку недержавних сил. Наприклад, Німеччина вважає, що біженці з Афганістану від режиму талібів не мають права на такий статус. Спроби обмежити міграційний потік активно підтримує населення, налякане наростаючою експансією ісламу.

Проблеми безпеки виходять сьогодні на перший план у зв’язку з низкою пов’язаних з імміграцією чинників, уряди вимушені приймати жорсткіші заходи, розширюючи повноваження міліції та збільшуючи асигнування на підтримку безпеки у публічних місцях. Для більш ефективного обміну інформацією між державами-членами ЄС Комісія ЄС запропонувала План дій для збору статистики з імміграції та еміграції. Євростат публікує щомісячні звіти з рівня міграції. Інше агентство, КАРІМ, забезпечує облік мігрантів у Середземноморських країнах. Для ефективного контролю за кордоном ЄС була започаткована Шенгенська інформаційна система, яка набувала чинності вже у 2007 р. Європейська Агенція з управління співпрацею на зовнішніх кордонах була започаткована у 2005 р. Це орган, який займається питаннями моніторингу суходолу, повітряних та морських кордонів.

Міграційна безпека перебуває сьогодні у фокусі прискіпливої уваги міжнародних організацій, чия діяльність пов’язана з релевантними проблемами новітньої європейської політичної географії. В першу чергу їх вивченням займається Міжнародна організація з міграції, Міжнародний центр розвитку міграційної політики, Управління Верховного Комісара ООН зі справ біженців. Отже, можна зробити висновок, що стабільність у європейських країнах – проблема, якою переймаються на усіх рівнях: від міжнародного та наднаціонального, до неурядових організацій та пересічних громадян країн ЄС.

Список використаних джерел

1. www.brama.com/lastrada/ 2. Кондратьова Т., Новоженова І. Іммігранти у Європі: моделі інтеграції. – М., 2005. – 360 с. 3. Вавришук Н. Імміграція до країн Європи: роль економічних факторів // Наукові записки. Економічні науки. Т. 44. – 2004. – С. 34–56. 4. Вишневикий А. Альтернативи міграційної стратегії // Росія в глобальній політиці. – 2004. – № 6. – С. 14–19. 5. Воробьева О. Міграція населення // Міграційна політика. – М., 2001. – С. 25–31. 6. Иванов С. Трудова міграція: факти та альтернативи // Росія в глобальній політиці. – 2006. – № 3. – С. 56–59. 7. Сапего Г. Іммігранти в Західній Європі // МЭ і МО. – 2006. – № 9. – С. 45–62. 8. Сороневич М. Хресна дорога нелегалів в Італії // Українська газета в Італії. – 2008. – 20 грудн. 9. Участь України в міжнародному обміні робочої сили // <http://in1.com.ua/book>. 10. Кіндратець О. Цивілізаційні конфлікти в ЄС та шляхи врегулювання // Політика і час. – № 2. – 2006. – С. 46–54. 11. Договір про створені Європейського Союзу (Маастрихтської угоди) // Збірник міжнародних правових документів регулюючих питання міграції / Міжнародна організація по міграції. – М., 1994. – С. 147–151. 12. Strengthening the comprehensive European migration policy. European Commission unfolds new initiatives to provide an adequate response to increasing migratore pressures on Europe // Europe. Eu /.../06/455 format 13. Ірландія: приток іммігрантів – катализатор дальнішого розвитку країни // Компас. – 2007. – № 42. – С. 39–44. 14. Eurohean Parliament Awards Sakharov Prize to UNAG Annan, April 2004 // www.Claudemoraes.net/chartistmag0604.htm 1.

Lesya Kostyuk

MIGRATION AS GLOBAL CALL TO EUROPEAN UNION

In the article basic ways and reasons of illegal migration are analysed in the countries of European Union, legal measures of the European countries for a fight against it.

Key words: immigration, illegal immigrants, immigration policy, European Union, traffic, integration of immigrants.